

Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV 918/2020 vp

Vastaus kirjalliseen kysymykseen lainauskorvauksen ja kirjallisuuden Celia-korvausten muuttamisesta teknologianeutraaleiksi

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Arvoisa puhemies, olette toimittanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Sari Sarkomaan /kok ym. näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 918/2020 vp:

Mihin toimiin hallitus ryhtyy lainauskorvauksen ja Celian äänikirjoista suoritettavien korvausten muuttamiseksi teknologianeutraaleiksi?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Tekijänoikeuslain 19 §:ssä säädetään, että kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen. Säännös koskee fyysisiä teoskappaleita. Kun teoksen kappale on tekijän luvalla saatettu markkinoille, tekijän määräysvalta kyseisen teoskappaleen levittämisen osalta päättyy. Tätä kutsutaan levitysoikeuden sammumiseksi.

Tästä pääperiaatteesta on lain 19 §:ssä säädetty poikkeus. Kun teoksia lainataan yleisistä kirjastoista tai korkeakoulukirjastoista, tekijälle tulee maksaa lainaamisesta korvaus. Näin on säädetty sen vuoksi, että laajamittaisen lainaustoiminnan on ajateltu voivan vähentää kirjojen myyntiä ja näin ollen tekijöiden saamia rojalteja myynnistä. Lainauskorvaus maksetaan valtion talousarvioon otettavasta määrärahasta.

Vaikka yleiskielessä puhutaan e-kirjojen lainaamisesta, kysymys ei ole tekijänoikeuslaissa tarkoitettua teoskappaleen lainaamisesta, vaan teoksen välittämisestä yleisölle siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana. Digitaalisiin teoskappaleisiin liittyvät oikeudet eivät sammu. Näin ollen kirjastot voivat ”lainata” (välittää yleisölle) e-kirjoja ainoastaan, jos tästä on sovittu oikeudenhaltijoiden kanssa. Suomen laki perustuu tältä osin tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista tietoyhteiskunnassa annettuun direktiiviin (2001/29), jonka mukaan oikeudet digitaalisessa muodossa oleviin teoksiin eivät sammu.

Se, että kirjastoista tapahtuvasta e-kirjojen ”lainaamisesta” ei makseta tekijänoikeuslaissa tarkoitettua lainauskorvausta, ei tarkoita sitä, että tekijät jäisivät korvauksetta näissä tapauksissa. E-kirjat hankitaan kirjastokäyttöön niin, että käyttöoikeuksista ja korvauksista sovitaan sopimiseen oikeutetun tahon kanssa. Teoksen käyttöoikeudet kirjastolle myöntävällä taholla, esimerkiksi välittäjällä, tulee siten olla teoksen oikeudenhaltijoiden lupa sopimiseen. Tämä lupa on mahdollista saada teoksen kustantajalta, joka puolestaan sopii teoksen tekijän kanssa. Teoksen käytöstä maksettavat korvaukset ohjautuvat näiden sopimusten perusteella teoksen oikeudenhaltijoille.

Euroopan unionin tuomioistuim on tapauksessa C-174/15 ottanut kantaa kysymykseen, onko ns. lainaus- ja vuokrausoikeusdirektiivi (2006/115) esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jossa kirjojen e-lainaukseen sovelletaan tekijänoikeuden rajoitusta yleisistä kirjastoista tapahtuvaa lainaamista varten. Kyseisessä tapauksessa tuomioistuin katsoi, että lainaus- ja vuokrausdirektiivin sanamuotoa tulee tulkita laajentavasti siten, että se sallii lainausta koskevan tekijänoikeuden rajoituksen ja lainauskorvauksen ulottamisen myös e-kirjoihin. Mainitun oikeustapauksen pohjalta jäsenvaltioille ei kuitenkaan synny velvoitetta laajentaa lainausta koskevaa tekijänoikeuden rajoitusta ja siihen liittyvää lainauskorvausta e-aineistojen lainaamiseen.

E-kirjojen kirjastokäytön kysymykset ovat olleet jo pitkään esillä opetus- ja kulttuuriministeriössä erilaisissa yhteyksissä. Vuonna 2019 ministeriö järjesti työpajan ”Yleisten kirjastojen e-aineistot ja niihin liittyvät tekijänoikeudelliset kysymykset”. Paikalla oli suuri joukko kirjastojen, kirjasto-seurojen, tekijä- ja tekijänoikeusjärjestöjen, kustannusyhdistyksen ja kuntaliiton edustajia. Yhteenvetona keskusteluista voidaan todeta, että e-aineistojen kirjastokäyttöön liittyy kysymyksiä, joita olisi pyrittävä ratkaisemaan kirjastojen, kustantajien ja tekijöiden yhteistyönä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on vuonna 2020 myöntänyt valtionavustuksina yhteensä 380 000 euroa Helsingin kaupunginkirjastolle yleisten kirjastojen digitaalisen median palvelukonseptin selvitystyöhön ja kuntien yhteisen e-kirjaston pilotointihankkeeseen käytettäväksi kesäkuun 2021 loppuun mennessä. Avustuksen käytöstä annettavan selvityksen perusteella arvioidaan, miten e-kirjaston kehittämistä tulisi jatkaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriössä ei tällä hetkellä ole valmistelussa lainmuutosta, jolla lainaamista koskeva tekijänoikeuden rajoitus ja siihen liittyvä lainauskorvausjärjestelmä laajennettaisiin verkon kautta tarjottaviin e-aineistoihin.

Kysymys Celian äänikirjoista suoritettavien korvausten muuttamisesta teknologianeutraaleiksi liittyy EU:n lukemisestedirektiivin (2017/1564) kansalliseen voimaansaattamiseen, jonka mukaiset lainmuutokset tulivat voimaan marraskuussa 2018. Tekijänoikeuslain 17 b §:n 7 momentin mukaan tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun. Korvausoikeus säilytettiin lainmuutosta edeltävällä tasolla.

Hyväksyessään lainmuutokset eduskunta sisällytti vastaukseensa lausuman, jossa edellytettiin, että ”hallitus ryhtyy toimenpiteisiin lain muuttamiseksi teknologianeutraalimmaksi siten, että oikeudenhaltijoiden oikeudet kohtuullisen korvauksen saamiseen teostensa käyttämisestä varmistetaan vastaamaan paremmin teosten tosiasiallista käyttöä. Hallituksen tulee seurata ja arvioida tiiviisti lain vaikutuksia edunsaajien ja oikeudenhaltijoiden kannalta ja antaa siitä selvitys sivistysvaliokunnalle keväällä 2021.”

Opetus- ja kulttuuriministeriössä on selvitetty korvausoikeuden laajentamista lausuman edellyttämällä tavalla seuraamalla ja arvioimalla lain vaikutuksia edunsaajien ja oikeudenhaltijoiden kannalta. Selvityksen tekeminen on käynnissä ja selvitys annetaan eduskunnalle keväällä 2021.

Helsingissä 18.12.2020

Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko